ŞEVKET SÜREYYA VE DOĞAN AVCIOĞLU YENİDEN GÜNDEMDE

12 Aralık 2025

Yıldırım Koç

Son yıllarda Şevket Süreyya Aydemir ve Doğan Avcıoğlu'nun yazılarına ve kitaplarına ilgi çok arttı. Ş.S.Aydemir'in KADRO Dergisi ve D.Avcıoğlu'nun YÖN ve DEVRİM dergilerinde gündeme getirilen siyasi, ekonomik ve toplumsal programlar da ilgi çekiyor.

KADRO ile YÖN-DEVRİM çizgileri benzer programlar önermek ve savunmakla beraber, farklı koşullarda gündeme geldiler ve önerdikleri programların gerçekleştirilmesi konusunda farklı güçlere bel bağladılar. Günümüzde de büyük ölçüde geçerli olan bu programların uygulanabilme koşulları 1930'lar ve 1960'lardan çok daha farklı ve olanaklıdır.

KADRO, siyasi açıdan bağımsız bir ülkede 1932-1934 yıllarında yayımlandı. Ülkenin ekonomik bağımsızlığı için de büyük çaba gösteriliyordu. 1929 Buhranı'nın özellikle nüfusun dörtte üçünü oluşturan köylülük üzerinde çok olumsuz etkileri olmuştu. İşçi sınıfı gelişmemiş. İşçilik yapanların önemli bölümü yarı-mülksüzleşmiş kişilerdi. İşçi aristokrasisini oluşturan ve memur statüsünde istihdam edilen kişiler, günün koşullarında imrenilen gelir ve itibar düzeyine sahipti. Mustafa Kemal Paşa'nın gücü zirvedeydi. KADRO, Mustafa Kemal Paşa'nın, yukarıdan aşağıya uygulanan Kemalist Devrim'ini daha ileriye götürmede, CHP kadrolarını, bürokratları, aydınları, gençleri yeni toplum düzeni doğrultusunda eğitmede kullandığı bir araç durumundaydı. KADRO'nun kitleselleşme ve iktidara gelme gibi bir amacı veya niyeti yoktu.

KADRO'nun yayımlandığı 1932-1934 döneminde Türkiye'de işçilerin sendikalaşma hakkı vardı. Ancak nicel ve nitel olarak gelişmemiş bulunan işçilerin bu doğrultuda ciddi ve önemli bir girişimi olmadı. Kemalist Devrim'in halkçılık politikası, Mustafa Kemal Paşa'nın gücü ve iradesiyle "yukarıdan aşağıya" uygulanıyordu. Kemalist Devrim'e sahip çıkan ve onu örgütlü bir biçimde destekleyen bir işçi sınıfı yoktu. Yoksul köylülüğün de toprak ağalarına karşı bir mücadelesi söz konusu değildi. Bazen eşkıyalık biçiminde ortaya çıkan tepkiler önemsizdi. KADRO, bu koşullarda, "yukarıdan aşağıya" gerçekleştirilen Kemalist Devrim'e kadro yaratmada, mevcut kadroyu eğitmede kullanıldı.

KADRO, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı eski TKP'nin de hedefi oldu. KADRO'yu ilk başta çıkaran 5 kişinin 4'ü (Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin) eski TKP üyesiydi ve Komünist Enternasyonal'in izlediği ve eski TKP'nin uygulamaya çalıştığı politikalara tepki duyarak bu örgütten ayrılmışlardı. 1932-1934 yıllarında Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin devletler düzeyinde yakın ilişki ve işbirliğine karşın, Sovyetler Birliği'nden gelen talimatlarla Kemalist Devrim'e düşman bir çizgide hareket eden eski TKP'nin girişimleri, işçilerin sayıca arttığı koşullarda sorun yaratabilirdi. KADRO, böyle bir olasılığa karşı da çaba gösterdi (Kurtuluş Savaşı yıllarında Sovyet Rusya'ya bağlı ve bağımlı eski TKP'nin ithal komünizm politikalarına karşı Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolü altında kurulan Türkiye Komünist Fırkası gibi).

KADRO'nun ideolojik önderi, 1927 yılına kadar eski TKP içinde önemli bir kadro olan Şevket Süreyya idi. Şevket Süreyya Aydemir, YÖN'de 1962 yılında yayımlanan yazılarında KADRO'da savundukları programı "Türk sosyalizmi" olarak ifade etti ("Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü", YÖN, sayı 7, 31 Ocak 1962).

YÖN-DEVRİM çizgisiyse, Türkiye'nin Soğuk Savaş koşullarında NATO içinde yer aldığı, siyasi bağımsızlığının zedelendiği, ülkenin dört bir yanında ABD üs ve tesislerinin faaliyet gösterdiği bir dönemde yayımlandı. Siyasi iktidarlar, Türkiye'nin dünya kapitalist sistemiyle daha ileri bir düzeyde bütünleşmesini sağlamaya, Türkiye ekonomisinde emperyalist ülkelerin, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kuruluşların ve ulusötesi şirketlerin etkisini artırarak halkın refah düzeyini yükseltmeye çalışıyordu. Kapitalizmin Altın Çağı'nın yaşanıyor olması sayesinde, ekonomik ve siyasi bağımlılığı artıran girişimler, halkın refah düzeyini de yükseltiyordu. Halkın çok geniş kesimleri, ülkenin emperyalizmin kontrolü altına girmesinin yaşam standartları üzerindeki olumlu etkisinden memnundu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan köyden kente göç ve gecekondulaşma da, halkın eğitim ve sağlık hizmetlerine ve iş olanaklarına erişimini kolaylaştırarak, insanların memnuniyetlerini daha da artırmıştı.

1950'li ve 1960'lı yıllarda işçi sınıfının "işçi" statüsünde istihdam edilen kesimine önemli yasal ve maddi haklar sağlanırken, geçmişte bir işçi aristokrasisi oluşturan memurların göreceli durumu kötüleşmişti. 1960'lı yıllarda YÖN-DEVRİM çizgisine destek verenlerin önemli bir bölümü, geçmişteki iyi ve itibarlı konumlarını yitirmiş olan ve durumlarını düzeltmek için dernekler ve memur sendikaları aracılığıyla mücadele etmeye başlayan memurlardı.

İşçi sınıfının "işçi" statüsünde istihdam edilen kesimleri gerek mevzuat değişiklikleri, gerek toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla yeni haklara kavuşmuşlardı. Dönem dönem ortaya çıkan fabrika işgali ve protesto yürüyüşleri gibi eylemler, ciddi bir mutlak yoksullaşmanın sonucu değildi; daha iyi koşullar elde etme çabasıydı.

Özetle; sayıları ve nüfus içindeki oranları hızla artan işçilerin ve sendikalarının çalışma ve yaşama koşullarının iyileştiği bir dönemde, ülkenin bağımsızlığının zedelenmesi ve Kemalist Devrim'in kazanımlarının aşındırılması konusunda ciddi bir tepkileri gelişmedi. YÖN-DEVRİM çizgisinin savunduğu program, kitlelerde bir yankı bulmadı, etki yaratmadı.

YÖN-DEVRİM çizgisi bu koşullarda orduya yöneldi; Kemalist damarın, NATO'nun tüm etkisine rağmen varlığını sürdürdüğü silahlı kuvvetlerin müdahalesiyle bu programı gerçekleştirmeye çalıştı. Ancak bu girişim 9 Mart 1971 ve 12 Mart 1971 sürecinde başarısızlıkla sonuçlandı.

KADRO ve YÖN-DEVRİM çizgilerinin programları, Türkiye'nin milli bütünlüğünün ve varlığının tehdit ve ciddi saldırılar altında olduğu günümüzde ve çok farklı şartlar altında yeniden gündemdedir. Ancak bugün bu programa başta nüfusun yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan işçi sınıfının (işçiler, memurlar, sözleşmeli personel), işçi olmaya çalışan işsizlerin, işçi ve memur emeklilerinin ve geleceğe ilişkin umutları tahrip edilmiş üniversite öğrencilerinin sahip çıkma potansiyeli vardı. Türkiye'ye saldıranlar aynı zamanda işçi sınıfının ekmeğine ve haklarına da saldırmaktadır. Aynı kaynaktan gelen bu eşzamanlı saldırı, Kemalist Devrim'i, KADRO ve YÖN-DEVRİM çizgilerinin programları çok farklı koşullarda yeniden güncelleştirmektedir. Türkiye, günümüz koşullarında ihtiyacımızın artmasıyla Atatürk'ü yeniden keşfetmekte ve Kemalist Devrim'de birleşme eğilimi güçlenmektedir. Şevket Süreyya Aydemir ve Doğan Avcıoğlu'nu duyulan ilgi esasında Kemalist Devrim'e duyulan ilgidir.